

Gerd von der Lippe (m:publiserte artikler /2013NannaWith/) SisteNB 09.08.

Professor i idrettssosiologi, HiT, 09.08.2013.

Nanna With- et tilbakeblikk på sportsjournalistikken

Nanna With (1874-1965) fra Andesnes var både musiker, journalist, forfatter og redaktør. Hun var en usedvanlig aktiv kvinne og en pioner. With var bl.a. Norges første kvinnelige redaktør for Vesteraalens Avis på Storkmarknes fra 1905-1907. Her dannet hun Vesteraalens Kvindesaksforening og var seinere med å stifte Oslo Kvinneparti. With ledet også flere organisasjoner; Oslo Musikk lærerforening, der hun var dens første leder, Norsk Yrkeskvinneforening, Oslo Kvinnelige Handelstandforening og Norges Selververende Kvinners Landsforbund. Fra 1914-1919 var hun både kvinnesakskvinne og sportsredaktør. Det var og er en uvanlig kombinasjon. Sportsjournalistikken handler som kjent om idrettshelter, seire og tap. Fokus i denne artikkelen er på *Sportsmanden* i hennes tid som redaktør. Etter hvert som flere idretter ble organisert i egne særforbund, så nye idrettsblad dagens lys. Det var allerede to landsdekkende idrettsblad før *Sportsmanden* ble startet i 1913. *Norsk Idrætsblad* kom ut fra 1881-1915 med undertittelen `Organ for alslags sport` (Lippe, von der, 1997) og *Sport*, som varte fra 1908 til og med 1915. Da ble *Norsk Idrætsblad* og *Sport* slått sammen og kom ut til 1925. *Idrætsliv/idrætsliv* ble produsert fra 1914 til 1931. Det var også et organ for organisert idrett etter at `Norges Landsforbund for idrett` ble stiftet i 1919, som erstattet Centralforeningen fra 1861. Disse var blad og ikke sportsaviser og redaktørene måtte vise en viss lojalitet til organisasjonen norsk idrettsforbund.

Med utgangspunkt i Nanna Withs tid som redaktør i *Sportsmanden*, tar artikkelen opp disse spørsmålene:

Hva var hensikten med å starte *Sportsmanden* og hva var idrettens status i Norge i 1913?

Hvilke strategier hadde Nanna With for å gjøre *Sportsmanden* mer populær?

Hvilke retoriske grep kan vi finne i *Sportsmandens* manns- og kvinnebilder? Et bakteppe er her dagens kjønnete medietekster om og bilder av idrettsutøvere i *Aftenposten*, *VG* og *Dagbladet* fra 1998.

Målet for *Sportsmanden* i 1913 og idrettens status

Sportsmanden kom ut første gang 31.01.1913. Avisen presenterer sitt mål ved å svare på dette spørsmålet: `Hva er `Sportsmanden` sin Hovedopgave`:

Der mangler nemlig endnu meget paa at Idrætssagen har faat den Plads i Folkets Bevisthed, som den med Rette tilkommer.

Det gjelder med andre ord at popularisere Idrætten. `Sportsmanden` vil med dette for øie bringe alt Idrætsnyt i en knap, koncis, men paa samme Tid letlest Form. Der vil herunder blive lagt an paa, at skaffe en afvekslende, for Idrætsfolkets Smag, afpasset Underholdningens sak.

Forøvrigt vil `Sportsmandens` Spalter staa aaben for enhver saglig Diskusjon om Spørsmaal, som vedrører Idrætten.

Denne beskrivelsen er ikke ulik målet for dagens sportsjournalistikk. Dette var imidlertid før norske aviser hadde egne sportssider og før radioen hadde sendinger. Det var bare 2.4 millioner innbyggere i Norge etter Folketellingen fra 1910. Av disse var kanskje bare 1 % antatt å være medlem i idrettslag. I 1913 eksisterte 11 særforbund med disse idrettene: Turn og gymnastikk, skøyter, friidrett, roing, fotball, ski, tennis, svømming, fekting, sykkel, boksing og bryting. I dag har vi 54 særforbund. Ennå var idretten først og fremst for borgerskapets menn. De olympiske leker hadde foreløpig lav status i befolkningen og det var få verdensmesterskap og landskamper. Fremdeles mente mange idrettsledere at å utvikle en harmonisk og allsidig kropp var viktigere enn å vinne i OL. Flere leger kalte et sportshjerte for en abnorm tilstand, fordi de visste for lite om konsekvenser av toppidrett (Lippe, von der, 1997).

På første side i nr. 29, 1913 finner vi denne tittelen: `Idrætten og lægerne. Er vor idræt på avveie`?

I den senere tid er det fra enkelte læger faldt en del uttalelser om idrætten og visse farer som denne efter den maate, hvordan den nu drives, skulde være utsat for. Ja, sågar i Det medicinske selskabs møter har disse saker været bragt paa bane.(...) men vi vil ha os frabedt indblanding i ting, som de (lægerne) ikke har den fjærneste ide om, og som de aldri vil faa betingelse for at forstaa sig paa.

Artikkelen viser også at legestanden `har begynt at røre paa sig`. Det er positivt, slik innsenderen ser det. Han håper det kan bli slutt med at legene frykter varige hjertefeil ved kondisjonstrening. Forfatteren avslutter med ønske om penger til legeundersøkelser av utøvere. Først på 1930-tallet ser det ut til at det var helt slutt på legenes uvitenhet om `sportshjertet`.

Avisen hadde tidlig kritiske artikler om den organiserte idretten. Slik sett var det trolig en fordel at bladet ikke hadde formell tilknytning til daværende norske idrettsforbund. I

nummer 20, 1913 finner vi denne overskriften på første side: 'Stockholms-fadæsen. Hvor var forbundsstyret?'

Nederlaget i Stockholm var overvældende – 9 mod 0. Og 10.000 mennesker med den svenske konge i spidsen bivaanede skandalen. (...) Et varsko om at vi maa ta os sammen, hvis vi ikke vil sette norsk fotballsport i fullstendig vanry. (...) At nederlaget skulde bli saa dundrende, som det blev, hadde man kanskje ikke tænkt sig.

Videre i artikkelen ser vi at dette gikk på 'Landets sportslige ære' løs. Styret i Norges Fotballforbund ble kraftig kritisert, fordi de tok ut et slikt dårlig 'federasjonslag'. Ifølge artikkelen svekker dette tilliten til uttaking av landslag. Et eksempel på dette ble beskrevet som følger: 'Odd slog 'Dartford', medens federasjonslaget led et forsmadeligt nederlag.'

Å tape i fotball for Sverige har lenge vært beskrevet som smertefullt i norsk sportsjournalistikk, og da spesielt 0-10 i 1946 etter andre verdenskrig. Mens nesten alle norske idrettsutøvere hadde streiket mot nazistenes nazifisering av idretten, spilte Sverige kamper mot Tyskland og var formelt nøytrale under krigen.

I avisens annonser om *Sportsmanden* i 1913 kan vi lese at bladet har sikret seg 'en rekke gode Medarbeidere fra Idrættens forskjellige Grene. Videre: 'Sportsmanden' selges i Kiosker, hos Avisgutterne og de fleste Cigarforretninger.'

Disse idrettene fikk omtale i *Sportsmanden* det første året: Friidrett, skøyter (lengdeløp og kunstløp), ski, bryting, boksing, sykling, turn, fotball og svømming.

Strategier for å gjøre *Sportsmanden* mer populær

I perioden 1913 – 1931 var det som nevnt i innledningen flere tidsskrifter om idrett i Norge. Det var før norske nasjonale aviser hadde egne sportssider, samtidig som få drev med konkurranseidrett. Idealet i organisert idrett var fremdeles en 'harmonisk kropp', der de fleste store muskelgrupper skulle brukes samtidig som bl a i turn, gymnastikk og på ski. Skepsis mot spesialisering var dominerende. '*Sportsmanden/SportsManden*' ble produsert fra 1913 til 1965. Det var derfor en kamp om 'vinn eller forsvinn'. Midt oppi alt dette våget altså '*Sportsmanden*' å satse på en kvinne.

Nanna With ble redaktør i 1914¹. I perioden 1915 til 1919 produserte redaksjonen flere annonser for bladet med stadig nye både tekniske og innholdsmessige forandringer. Første side ble forandret med litt mere luft, litt større bilder, flere annonser og etter hvert ingen resultatservice.

¹ Ifølge Universitetsbiblioteket finnes ikke lenger et eneste nummer fra 1914. Av andre relevante årganger har en bare 31 nummer av 1913, 1915 hadde 45 numre i tillegg til julenummeret. I 1916 utga avisen 50 numre , pluss julenummeret, 1917 hadde 52 numre, pluss julenummeret, i 1918 var tallet 53 i tillegg til julenummeret og i 1919 har biblioteket kun 25 numre. Siste dato var her 23 juni.

I nummer 3, 1915 meddelte avisen på første side at *Sportsmanden* ville komme ut i `ny Skikkelse og under ny forretningsmæssig ledelse`. `With & Co`s Forlag` var nå økonomisk ansvarlig for driften av avisen med Nanna With som redaktør. I annonsen bak i avisen kan vi lese at alle vil finne noe for enhver smak, samtidig som journalistikken skulle være saklig. Her får vi også vite at *Sportsmanden* har korrespondenter i Finland og i Amerika. I neste nummer jakter avisen på innsendte artikler under tittelen :`Skriv i `Sportsmanden!`

`Sportsmanden` mottar med glæde bidrag fra enhver art angående idrætsanliggender. Betingelsen er kun, at bidragene er holdt i en sømmelig form, at man undgaar personligheter, og at innsenderen oppgir navn for redaksjonen. Ogsaa mindre idrætsstevner kan gjøre regning paa omtale i `Sportsmanden`.

Vi ser her hvem som inviteres inn i avisens retoriske rom; idrettsmenn som oppfordres til å sende inn resultater og fortellinger fra deres hjemsted.

Redaksjonen var i Kristiania, slik at avisen var avhengig av korrespondenter og innsendere for å dekke mest mulig av landet. I en annonse i samme nummer kan vi lese at bladet har korrespondenter i alle større byer i Norge i tillegg til enkelte i Finland og i Amerika.

Redaksjonen produserte denne teksten i en annonse i nummer 29, samme år:

`Sportsmanden` er fremfor noget andet idrætsmændenes blad. Aktuell, grei og letlest. `Sportsmanden`s` jevne og sterke fremgang er det beste bevis for, at vi har truffet idrætsmændenes smag. Intet norsk idrætsblad er saa billig som `Sportmanden.` Og dog bringer vi mere stof end de andre idrætsaviser. Forsøk `Sportsmanden` et kvartal, og De vil komme til at beholde den.

I tre numre (14,15 og 18) laget redaksjonen en annonse, der de inviterte leserne til en liten konkurranse. Først, fremstiller de avisen som landets billigste og beste, som bør finnes i alle hjem med sportsinteressert ungdom. Deretter kommer selve konkurransen:

`SPORTSMANDEN` opstiller 3 præmier, en a 10 kroner og to a 5 kroner til dem som kan sammenstille bokstavene rigtig i nederst rubrikker, saaledes at de danner navnet paa en avis

n m o s t e

p a r d s n

Samtidig med løsningen maa indsendes kontingent enten for aprilkvartalet eller for julikvartalet. Gjerne i frimerker. (...) De tre første konvolutter som indeholder rigtig løsning faar præmierne.

Vi ser at selve løsningen på oppgaven er veldig enkel: *Sportsmanden*, men konkurransen har med seg `første mann til mølla-prinsippet` og et abonnement er forutsetningen for å få premie. Premien er mer verdt enn et kvartallsabonnement ; kr. 0.75.

I nummer 1, 1917 kan vi lese at *Sportsmanden* igjen kommer ut i en ny `Skikkelse`. Denne gangen skulle det bli mer bildestoff for å gi bladet `et livligere utseende` og flere nye medarbeidere:

Det er ikke uten betænkelighet vi har gaat til denne forandring; `Sportsmanden` er nemlig blit baade kjendt og kjær blant en meget stor del av vår lands idrætsungdom slik som den har presentert sig i de 4 aar, som er forløpet siden bladet for første gang kom ut.

Vi kan lese videre at redaksjonen vil gjøre bladet mer oversiktelig og gi det `et livligere utseende`. Det skal bli flere bilder og mer allsidig. Dessuten vil leserne oppleve flere korrespondenter.

I nummer 36 av bladet samme år kunne redaksjonen kunngjøre at nå var *Sportsmanden* `Norges mest utbredte idrætsblad`. I nummer 4, 1919 kan vi lese dette under denne overskriften: ``Sportsmanden` utvidet og under ny administrasjon`:

Bladet er nemlig sammen med With & Co`s forlag solgt til tidligere redaktør av Bergens Aftenblad, nåværende direktør av Pressebureauet, hr. Ad. Hetwig, som overtar utgivelsen fra og med neste nummer.

Nogen forandring med hensyn til bladets redaktionelle ledelse vil dette imidlertid ikke medføre, idet den nuværende redaktør fortsætter som hittil og med de samme medarbeidere .

For å få plass til flere innsendte artikler skulle bladet utvides med to sider. Dessuten skal redaksjonen satse på å produsere flere `gode illustrationer og viktige referater og artikler`. *Sportsmanden* ville derfor komme ut mandag i Bergen og tirsdag morgen i Kristiania. Opprinnelig kom bladet ut hver onsdag.

Avisa så ut til å ta leserne på alvor. Under overskriften `Til vore læsere` i nummer 6, 1919 har redaksjonen produsert dette:

`Sportmanden` blev ikke saa pen som ønskelig kunde være ved overgangen til trykning paa rotationsmaskine. Delvis skyldes det det nye trykkerpersonales uvanthet med vort format , dels den omstændighet at vi paa den korte tid som stod til raadighet ikke kunde skaffe vort seldvanlige papir, avpasset til bruk for rotationsmaskine.

Redaksjonen lovet imidlertid at de skulle få avisens riktige papir til neste nummer.

I nummer 10, samme år finner vi denne annonsen:

11.800. var `Sportsmandens` Oplag i dag 3. mars. `Sportsmanden`er saaledes Skandinavias mest utbredte idrætsorgan. At ovennevnte Oplag er trykt og ekspedert bekreftes ved følgende Erklæring: `Sportsmandens` Oplag er i dag kontrollert av

Undertegnede, som bevidner, at Oplaget, der er sendt til Ekspeditionen, udgjorde 11800- elleve tusen otte hundrede – Eksemplarer.

En forretningsfører og en maskinmester signerte dette dokumentet for å legitimere det høye opplaget.

Første nummer av *Sportsmanden* i 1913 hadde fire sider med stoff. I 1919 var avisen økt til det dobbelte med 8 sider. Endringene som ble gjennomført med With som redaktør, gjorde det mulig for avisen å komme ut to ganger i uka i 1920. I en annonse i nummer 22 dette året ser vi at bladet har utenlandske korrespondenter i Chicago, England, København, Helsingfors og i Stockholm. Innenlands kommer korrespondentene fra Bergen, Trondheim, Stavanger, Drammen, Skien, Tønsberg, Fredrikstad, Sarpsborg, Kongsberg, Haugesund, Hamar og en rekke andre steder i landdistrikterne. Annonsen slår fast at ikke noen andre idrettsblad har en slik tallrik medarbeiderstab.

Nanna With signerte alltid med `redaktøren`. Brev til henne var adressert til `Herr redaktør`. Det kan ha vært en bevisst strategi og et doxa i Pierre Bourdieus (1977) begrepsverden; noe som var så naturlig og tatt for gitt at det ikke ble diskutert. Kvinnelige redaktører av kvinneblader, slik som bl.a. i *Urd* var godtatt og kanskje naturliggjort, men ikke som redaktør av et landets ledende og kanskje Skandinavias mest leste sportsavis. Fra 1914-1919 kunne kvinner bare konkurrere i Norges mesterskap i disse tre idrettene: Tennis (1910), svømming (1911) og kunstløp (1912), mens gymnastikk og turn var den største breddeidretten for kvinner (Lippe, von der, 2014a). Organisert idrett var så absolutt en mannsbastion.

En taler må ifølge klassisk retorikk ha tillit hos tilhørerne for at publikum skal være interessert i budskapet. Et slikt grep kaller Aristoteles (2006) for etos. Hvordan kunne en kvinne ha tillit hos idrettsmenn om at hun kunne formidle kunnskaper de trengte i et nesten helt mannsdominert felt? Ifølge Aristoteles er det tilhøreren- her leserne- som er målet. En kvinnelig redaktør av *Sportmanden* fra 1914-1919 hadde som en kjønnsetaktør intet pre-etablert etos. Det måtte hun skaffe seg ved å skjule sitt kjønn, fordi doxa var her at redaktøren ble tatt for gitt å være en mann. Slik jeg ser det var den gryende sportsjournalistikken og idrettsmennene ikke modne for en slik motsetningsfylt forestilling – oxymoron- at en kvinne var sjef for redaksjonen. Når den kvinnelige redaktøren i tillegg var en av datidas kvinnesakskvinner, må det ha vært en utenkelig øvelse.

Retoriske grep i manns- og kvinnebilder med et bakteppe fra dagens sportsjournalistikk

Her er dagens kjønnete tekster fra sporten om håndball, fotball, friidrett og ski i *Aftenposten*, *VG* og *Dagbladet* fra 1998 et bakteppe (Lippe, von der, 2010a, b, 2014b). Dette er først og fremst artikler fra EM, VM og OL i denne perioden. Retoriske grep kan her forstås som overtalelsesmidler for å styrke budskapet hos tilhørerne (Aristoteles, 2006). Jeg har valgt ut tekster om de to mest berømte norske, mannlige utøvere i ski og skøyter. Disse

vinteridrettene stod strekt internasjonalt og det var herfra norsk publikum fikk sine første idrettshelter. Den beste, norske kvinnelige utøveren i Withs periode som redaktør er også med. I tillegg inkluderes tekster om vestens mest kjente bokser, siden *Sportsmanden* stadig produserte artikler om denne idretten. Følgende mannsbilder blir omtalt, den første norske skikongen, Lauritz Bergendal, bokseren fra USA, Jack Johnson, den norske skøytekongen Oscar Mathisen og artikkel `Nogen betraktninger om muskelskjønnhet`. Disse kvinnebildene er med, tennis spilleren, Molla Bjurstedt og kraftkunsnerinnen, Elsa Rinch. Tekster om Rinch og om muskelskjønnhet er med for å vise en viktig forskjell i beskrivelsen av idrettskropper i Withs tid og i dag. Artikkelen har ofte med lengre sitater for å vise det usminkete, til tider `saftlige`, gammeldagse språket og hva som kan forstås som begynnende tabloide sportsnyheter den gang. Det kan gi en ramme rundt datidas sportsretorikk.

I en serie artikler blir kjente idrettsmenn intervjuet på første side i 1915. Først ute var datidas populære, hopper og langrennsløper, Lauritz Bergendal (1887-1965) i nummer 4. Han var landets første skikonge med ti kongepokaler og ti seire i Holmenkollen fra 1909 til 1915 (Goksøyr, 2008). Han hadde bl a fem seire i Holmenkollens 50 km og i kombinert, tysk og østerisk mester i kombinert og flere seire i renn i Sverige og i Frankrike. Det var først og fremst hans resultater på 5 mila- den gang beskrevet som 50km - som skapte ham til en skikonge. Første verdenskrig (1914-1918) satte trolig en stopper for hans videre karriere. Han la opp i 1915. Bergendal var aktiv før Vinter-OL startet i 1924 og før VM var vanlig.

Hopp var bare en del av en kombinert øvelse sammen med langrenn i Holmenkollen til 1933.

Over- og underskrifter bestod av mange ord. Her fra nummer 4 om skikongen: `Interview med skikongen, Lauritz Bergendal. Et utal av inden- og utenlandske seire. Mellom 100 og 150 præmier.` Artikkelen starter med en interessant beskrivelse av skiløperens kropp, noe som er uvanlig i dag:

Indenfor disken i Chr Seberg & Cos forretning fandt jeg skikongen Lauritz Bergendal, en middelshøi, tetbygget skikkelse med skarpt markerte ansigstrek. Jeg foreslo et helt intervju, eller rettere sagt at han skulde gi mig en summarisk opgave over sine mange seire paa skisportens område.- Det gik traat, men omsider fik jeg ham dog paa glid.

`The audience addressed` (Lippe, von der og Tønnesson, 2013), leserne av *Sportsmanden*, så den gang på beskjedenthet som en dyd i et samfunn uten materiell overflod. Idrettsheltene fikk som regel ingen nærgående spørsmål og intervju sjangeren var ikke den som dominerte i *Sportsmanden* og andre sportsblad den gang. Et tegn på det ser vi bl a i overskriften, der ordet intervju skrives på engelsk. Videre i artikkelen, kan vi lese dette om et beskjedent utvalg av og om norsk produsert skiutstyr:

– De bruker fremdeles den binding, som bærer deres eget navn? spør jeg. Bergendal blir med engang begeistret. Ja, sier han, jeg har brukt bindingen helt fra første stund, og jeg tror neppe, jeg kommer til at bruke nogen anden heller.

Bergendal-bindingen ble den gang brukt av flere skientusiaster. Det gav han sikkert ikke slik enorm økonomisk kapital, men heller en type symbolsk kapital, som også kunne ha verdi hos aktører i andre felter.

På spørsmål om hans treningsmetoder, lyder svaret som følger:

- Jeg pleier som regel at begynne treningen ved juletider. Naar det gjælder kort løp, gaar jeg i tre kvarter eller en time et par ganger om uken. For 50 kilometerrendet er det nødvendig at gaa 3-4 timer. Men det falder av sig selv, at treningen til dette rend ikke kan foregaa saa ofte.

I forhold til dagens profesjonelle utøvere, var selvsagt kunnskap om trening veldig dårlig. Hva var konteksten rundt landets ledende skiutøvere? De var amatører, som var sine egne trenere, ledere og smørere.

Boksing var en populær idrett i *Sportsmanden* og da spesielt tekster om bokserer fra USA.

John Arthur Johnson

Jack Johnson (John Arthur Johnson; 1878-1946) var en populær verdensmester. Foreldrene var tidligere slaver, trolig fra Ghana. Han var den første afroamerikanske verdensmesteren i tungvekt. Fra 1908-1915 forsvarte han sin tittel. Hans boksestil var spesiell. I starten av kampene konverserte han ofte med tilskuere, mens han rolig bygget opp sin aggressivitet. I følge Geoffrey C. Ward (2004) ble han kalt for `den største fargede mannen som noen gang har levd` og `mannen med det gyldne smilet`. Han levde et bråket liv, var en fantastisk pen og populær helt. I nummer 7,8 og 9, 1915 publiserte *Sportsmanden* flere artikler om ham. Overskriften i nummer 7. er som følger: `Jack Johnson beseiret av Jess Willard?` Spørsmåstegnet antyder at avisen kunne ha problemer med å stole på nyheten om kampen 4. april. Teksten er hentet fra et telegram fra Reuters i *Dagbladet* om kampen i Havanna på Cuba:

` Den hittil ubeseirede verdensmester i tungvektboksing, negeren Jack Johnson, er den 4.de april efter en kamp paa 26 omganger blit slaat av en hvit amerikansk bokser, Jess Willard.` Meddelsen kommer helst overraskende.

Jack Johnson deltok i VM med mange tilskuere og slo ut amerikaneren Jim Jaffris i Remo i Nevada i 1911:

Kampen blev den gang fulgt med spændt interesse over hele verden, ja selv i de lande, hvor man tidligere ikke hadde interessert sig større for boksing. Og i Amerika, boksportsens hjemland, ledet negerens seier til voldsomme demonstrationer mot negre i sin almindelighet – demonstrationer, som ikke forløp uten tap av menneskeliv.

Sportsbladet forteller videre at Johnson tjente over en million dollar på seieren, men brukte raskt opp pengene han fikk fra kampene. Dette var en helt annen verden enn den som norske idrettshelter levde i:

(...) lot han sig kinomatografere, han arrangerte humbug-boksekampe, og forsømte naturligvis ikke i reklamen at fortelle alt folket, at verdensmesteren var med – han optraadte som bryter, i hvilken sportsgren han helst burde hat karakteren seks – produserte sig som klovn paa varieteerne, i utenlands storbyer danset tango med sin hvite hustru.

I neste nummer finner vi denne overskriften: `Jack Johnsons saga forbi. Nogen enkeltheter fra den store boksekamp.` Artikkelen starter slik:

Endelig er det utrolige sked`! Den hvite rase, og kanskje den amerikanske, hadde saa smaat begynt at tro, at Jack Johnson skulde vedbli at være champion i al evighet. Siden den skjæbnesvangre 2. juledag 1908 nede i Sidney i Australien, da politisersjant Felix i 14. runde stoppet kampen mellom den daværende champion Tommy Burns og Jack Johnson og erklærte sistnevnte for seierherre, har man ikke været i stand til at finde en hvit mand, som kunde beseire Jack Johnson.

Leserne – the audience addressed- var den gang vant med å lese `negre` og ikke som i dag `svarte`. Her var selvsagt `de hvite`-vi- skeptiske eller diskriminerende ovenfor `negre`-de andre`. For beskjedne norske lesere var det nok ingen idrettsdyd å reklamere før en opptreden. Å arrangere `humbug-boksekampe` ble nok av norske idrettsamatører sett på som ulovlig. Slik sett kan en slik adferd inkluderes i Aristotles rettstale. I så fall, kunne aktøren ha en moralsk brist. Et eksempel hos retorikeren er her at bokseren skulle være for opptatt av å vinne en seier. Da kan man arrangere liksom kamper. For lesere av *Sportsmanden* kunne slike opplysninger bidra til tap av anseelse.

Avisen gir et lite overblikk over Johnsons liv, som medieidol med et kjendis liv i politiets søkelys. I en alder av 37 år ble han altså slått av cowboyen, Jess Willard:

Denne hadde mange fordele paa sin side; Ungdom, kræfter, høide (1.99m), lengre armer og ca 15 kg større vekt. Kampen var bestemt til 45 runder. Den foregikk paa veddeløpsbanen i Havanna, hvor ca. 20.000 mennesker under en tropisk sol overvar kampen.

Jess Willards strategi avgjorde kampen:

Kampplan var lagt med megen omhu. Hans eneste chance var at forsvare sig og vente paa at negeren skulde trættes ut. Johnsons ertet Willard og bad ham komme ind og kjempe. Ja, han gik endog saa langt, at han satte begge henderne i siden og flirte op i cowboyens ansikt. Negeren maatte dog paa grund av publikums holdning stort (sett) ta offensiven.

Her ser vi en skribent som behandler begge bokserne som idrettsutøvere uten å bruke nedverdiggende termer om Johnson. I dag kan også profesjonelle bokkere i tungvektsklassen bokse i samme klasse bare de veier 90 kg. Ifølge en representant for Norges Bokseforbund jaktet managere lenge på hvite bokkere, som kunne slå Johnson. Og de fant ham tilslutt. I en artikkel i neste nummer får vi vite at Johnson var dårligere trent enn han pleide å være. Det ser vi tegn på i neste avsnitt.

Ifølge *Sportsmanden* var kampen lenge kjedelig, fordi Willard var ganske passiv og defensiv og Johnson klarte ikke å få inn et avgjørende slag. Først i 26 runde sluttet kampen:

Negerens forsvar var aldeles borte, hvilket Willard skjønnte. Idet han løp ind, fik han slengt ind et fryktelig høirehaandslag mot negerens kjæve. Slaget traf paa det rette sted og negeren stupte som skutt. Han forsøkte at reise sig, men kræfterne svigtet ham. Da dommeren hadde tællert `out` begynte spetaklet. Mængden sværmet rundt ringen, og vilde overfalde den faldne neger. Der laa han nu beseiret, en av de fineste bokkere verden nogensinde har set.

I dagens sportsjournalistikk ville leserne og tilhørerne fått informasjon om akkurat hvor på kjeven slaget hadde truffet Johnson. Patos har alltid vært et mer eller mindre dominerende grep i sportsjournalistikken. Similien negeren stupte `som skutt` vekker sterke følelser. Ifølge Aristoteles er talerens mål å bruke patos for å bearbeide tilhørerne til sin fordel. Her beskrives Johnson tilslutt som en klar `underdog`. Når `mængden sværmet rundt ringen, og vilde overfalde den faldne neger` ser vi forfatterens sympati med den tapende ved bruk av symboltunge ord. Å være svart i USA den gang og å bli mediert som `en av de fineste bokkere noensinne` etter et tap, kan trolig forstås som det høyeste epideitiske (lovtale) uttrykk en bokser kunne ønske seg.

Nummer 9. samme år hadde avisen denne overskriften: `Den gamle og den nye verdensmester. Negerens enestående koldblodighet`. Innledningen viser til at han ikke var `noget prakteksemplar`. Deretter er fokus på hans idrettskvaliteter:

Men likegyldig hvad der for øvrig kan sies om ham – den ting maa man medgi, at han er i besiddelse av en rent enestående koldblodighet. Ved mange forskjellige leiligheter han avlagt beviser herpaa. Og under de forfølgelser, han har været utsatt for, har det nok kunnet trænges, at han ikke var altfor ømskinnet.

Her ser vi uttrykk av den klassiske epideitiske oppvisningstalen, både med ris (ikke noe prakeksemplar) og med ros (enestående kaldblodighet). Kritikken går bl a på at han, som svart, hadde ligget med flere hvite kvinner og at han til og med var gift med en hvit kvinne. Å reise med henne i flere stater i USA var ulovlig. Ifølge Ward skal han ha blitt fengslet i et år og levd syv år i eksil for dette.

At de hvite bokseentusiaster hevnet hans mere betydningsfulde seire ved at slaa i hjel diverse negre her og der i staterne spillet jo mindre rolle for Jack, men han selv har som sagt faat sin rikelige del av de hatske trakasserier.

Her får servert i usminket form rasismen i datidas USA, samtidig som taleren kan sies å ha et sympatisk bilde av den svarte bokseren. `The audience addressed`, leserne av *Sportsmanden* i 1915, som først og fremst var menn fra borgerstanden, hadde som før nevnt trolig i sin alminnelighet rasistiske holdninger. Vi kan betrakte `the audience addressed` i relasjon til `the audience invoked`, talerens, her: forfatterens forståelse av leserne (Lippe, von der og Tønneson, 2013). Vi får her to ulike leser-perspektiver. Jeg antar at forfatteren av denne artikkelen kjente til samtidas holdninger om det hvite borgerskapets tendens til rasisme. Her ser vi en begynnende tekst i idrettsfeltet om at helter kan dyrkes uavhengig av rase, en retorisk situasjon, der taleren kanskje prøver å utvide lesernes tolkningsrom . Fotballspilleren, John Carew, var en av de første, norske, svarte idrettsutøverne, som ble populær pga sine prestasjoner uten at rasen ble opplevd som et heft. USA, på sin side, lå langt foran Norge her. Den amerikanske sprinteren, Jessie Owens , som vant OL i 1936 på 100 og 200m meteren i Nazi-Tyskland, ble populær, kanskje mest fordi han slo den tyske konkurrenten mens Hitler så på.

I følge den klassiske retorikken er talerens mål å gjøre tilhøreren velvillig eller å skape indignasjon. Med patos får forfatteren enda mer tydelig fram det rasistiske publikummet i denne artikkelen ved å vekke indignasjon:

Det fortælles om ham, at han under boksekampen med Jim Jeffries i 1910 i det øieblik, da de mest fanatiske rettet sine (re)volvere og knytnæver mot ham og mens skjældsordene flommet over ham, rolig satte ind et udmerket støt paa sin motstander.

I mellomkrigstida i USA var det neste bare hvite bokserer som ble verdensmestere. Den første svarte bokseren som erobret tungvektmesterskapet var Joe Louis (1914-1981) i 1937. I artikkelen antyder forfatteren hvit framtid:

Det antydes bl a at det muligens er sidste gang en farvet bokser deltar i en verdensmesterskapsmatch. Den bitterhet, hvormed den hvite rase hilste Johnsons `Championship of the World` fra og med seieren over Tommy Burns i Australien i 1908, taler for- hævdes det- at negrene heretter ikke faar slippe frem til verdensmestermatchene. Der kan dog være, at denne betrægningsmaate ogsaa bunner i litt misunnelse. Mesterskapsaspirantene faar jo en hel formue i hver match.

Den hardslående verbale punchen fra taleren kommer i denne fremsatte legitimeringen:

Som en vegtig grund til at utelukke negerne anføres det ogsaa, at de hvite er handicappet gjennom negernes `tykhodethet`. Naaja, noget kan det være i det. Jack Johnson f. eks. Har jo bevist, at han har en ganske haard skalle.

I avslutningen modererer forfatteren sin tekst og får fram en klar analogi, som viser at han langt fra er noen rasist. Kanskje han ønsket å spille på ironien ved å flytte teksten fra logisk argumentasjon til et nytt retorisk område for å vise en uholdbar argumentasjon om `våre hvite` som `handicappet` av sivilisasjonen, fordi `de primitive` negrene skulle være `tykhodet`? I så fall kan det kalles for diasyrmos – latterliggjøring- i klassisk retorikk.

Men noen absolut avgjørende grund til at sette alle negre utenfor kan dette vel neppe sies at være. Det vilde i tilfælde bli nogenlunde det samme som om vi herhjemme diskvalifiserte en ellers flink løper, fordi han hadde for lange ben.

Den siste artikkelen om Jack Johnson, slik den er referert her, kan forstås med utgangspunkt i en effektiv disponering av artikkelen i den klassiske retorikken (Kristiansen og Nordhaug, 2010). Innledningen (exordium) starter med rykter om at bokseren ikke er `noget prakt eksemp lar`, samtidig som forfatteren roser hans kaldblodighet. Fra første stund kan leserne se det tvetydige hos idrettshelten, som blir en rød tråd i narrasjonen. Vi får en kort oversikt (partitio) over hans seire. Jeg leser denne artikkelen som en forsiktig oppbygging av en anti-rasistisk holdning til bokseren. Det `hævdes` og det `anføres` er valg av ord som kan styrke forfatterens etos. Hans viser til andre tekster i en balansegang om ris og ros mellom hvite og negre, samtidig som forfatteren ikke skjuler sin anti-rasistiske holdning når han bl a påstår at litt misunnelse `kan dog være` årsaken til at svarte ikke får konkurrere om VM i boksing i framtida. Motargumentene (refutatio) blir i konklusjonen (conclusio) latterligjort.

Neste idrettshelt er den norske, populære skøyteløperen, Oscar Mathiesen.

Oscar Mathisen

Oscar Mathisen var nok datidas største, norske idrettsidol. I følge den tidligere sportskommentatoren, Per Jorsett (2003), ble han en idrettsstjerne helt utenom det vanlige med fem verdens- og tre Europamesterskap like etter unionsoppløsningen i 1905. I samme artikkel viser Jorsett til denne teksten om ham, som er produsert av landets første, kjente sportskommentator, Per Christian Andersen (1892-1964) i *Aftenposten*:

Oscar Mathisens charmerende vesen, hans vakre ansikt og hans harmoniske kropp virket umiddelbart besettende. Den lille barten og den skråsikre kalotten var finesser som traff det store publikum midt i blinken.

I perioden 1915 til 1920 var Mathisen ofte mediert i *Sportsmanden*. Nr. 2, 1915 publiserte et referat fra `Norgesmesterskapet paa skøiter` på hele første side. Der kan vi bl a lese om selve skøyteisen:

Is- og veirforholde skal man denne gangen ikke kunne beklage sig over. En smule kulde natten i forveien hadde gjort isen fast og glat som et speil. Og derpaa fik man et

passende mildveir, som gav isen den fuktige glans, som av skøiteløperne selv betegnes som det ideelle. Det var kort sagt rekordis.

Her kommer uttrykk som får fram isens estetikk `glat som speil` (simili) og isens `fuktige glans`. Oscar Mathisen (1888-1954) var yngstemann i en barneflokk på sju. Foreldrene døde da han var 15 år, slik at han måtte forsørge seg selv uten annen utdanning enn folkeskolen. Hans eldre bror, Sigurd, gav ham de første skøyteene. Som amatør i åtte sesonger satte han 14 verdensrekorder. Hans verdensrekord i 1914 på 1500m – 2.17.2 – stod i 23 år. Leserne introduseres slik om selve mesterskapet:

Mathisen hadde været syk hele uken, og det var kun etter nød trængende henstillinger fra skøiteklubbens bestyrelse, at han satte hensynet til seg selv tilside og startet. (...) De to første par bød man sig ikke større om. Man fulgte dem med pinens rundt banen paaførte tiderne som i parentes bemerket ikke var synderlig betagende, og dermed var det kapitlet avsluttet. Men da så Oscar Mathisen og Sverre Aune viste sig paa startstedet blev stemningen straks en annen.

Hva er det som fortjener ros? Aristoteles stiller bl a dette spørsmålet i sin bok om retorikk. Dyder kobles til ros og det aktverdige. Blant dydene er mot, storslåtthet, generøsitet og tapperhet. Artikkelen introduksjon av Mathisen får fram disse karaktertrekkene hos helten, når vi kan lese at han har vært syk en uke og starter med et dårlig utgangspunkt. Et annet kjennetegn på dyd i klassisk retorikk er kappelyst. Det er ifølge Aristoteles en god egenskap hos gode mennesker. Unge og storsinnede har slike trekk, som respekterte mennesker fortjener. På den andre siden kan vi lese at de to konkurrentene i de to første parene ikke fortjener ros, fordi de presterer for dårlig. Ulikt dagens sportsjournalistikk får vi en usminket tekst om at det var pinefullt å følge disse to og at det ikke var `synderlig betagende`. Bombastisk kommer konklusjonen: `dermed var det kapitlet avsluttet.`

På tross av Mathisens sykdom, vant han både 500 og 1500m, men ble nr. 2. på 5000m og bare nr. 3. på 10.000m.

På første side i nr. 3, 1916 produserer avisen denne overskriften: `Skøitekongen tar avsked`. Artikkelen starter slik:

Oskar² Mathisen har meddelt, at han løper for sidste gang ved Kristiania Skøiteklubs stevne lørdag og søndag – en meddelse som kommer noksaa overraskende paa de fleste. Mathisen gikk nemlig noksaa tidlig i sæsongen i træning, og han beviste under det nationale skøiteløp i Drammen at han fremdeles er den uforlignelige skøitekonge som han altid har været.- Hans tider – og det paa en mindre god bane – var saa gode, at de maa betegnes som internationale. For der vil Mathisens tilbaketræden utvilsomt betyde et stort tap. (...) Vi vil rette en alvorlig og indtrængende henstilling til Oskar Mathisen om at han fortsætter at løpe sæsongen ut. For Kristiania

² Sportsmanden skriver av og til navnet til skøyteløperen feil, som her.

Skøiteklubs skyld, for skøytesportens skyld og av hensyn til landets sportslige ære bør han gjøre det.

Teksten kan leses som en appell. `The audience addressed` kan her først og fremst forstås som Mathisen selv og hans skøyteklubb. Hvordan kan vi vurdere forfatterens etos? I motsetning til mange av *Sportsmandens* usignerte artikler, har denne en signatur; `Leo.` Han har skrevet flere artikler i avisen over mange år, slik at jeg går ut fra at han har tillit basert på kunnskaper om skøyteidretten og annen idrett. Slik sett bør han ha tillit hos leserne og følgelig høy kulturell kapital i det begynnende sportsjournalistiske underfeltet. Forfatterens viktigste argument (argumentatio) er at Mathisen bør fortsette for sin klubbs skyld, skøytesporten skyld og landets sportslige ære. Dette er en sterk debattstil med islett av en noe poetisk start: `For Kristiania Skøiteklubs skyld`, som nok har gjort et inntrykk Mathisen selv. Hva med leserne? Norges `sportslige ære` stod høyt i kurs og intertekstuelte trekker dette utsagnet på flere oppslag i avisen der det var viktig at Norge vant, spesielt over svenskene etter 1905. Ifølge klassisk retorikk har denne sjangeren to arter; den ene er basert på karakter og den andre på følelser. `Landets sportslige ære` inviterer både til følelser og til en vurdering av karakteren til den viktigste aktøren i teksten. Mathisen står her på toppen av aktørhierarkiet. Kan han miste sin ære, hvis han forlater landet? I det følgende kommer min korte forsvarstale for skøytekongen: Mathisen var både fattig og verdensmester (Lippe, von der, 2010a). Han var lei over ikke å ha ti øre til en trikkebillett. Da han reiste til VM i Davos i 1908 og vant 1500, 5000 og 10.000 m, sov han ikke natten før ankomst, fordi han satt på 3. klasse med bl a sin bror. Sin fattigdom ville han holde skjult for arrangørene. Derfor flyttet han seg til 2. klasse foran et stort vindu, da representanter for arrangørene kom på stasjonen. Målet hans var nå å bli profesjonell utøver i USA, slik at han kunne tjene litt penger. Først 31. oktober – vel ti måneder seinere- melder *Sportsmanden* at Mathisen har reist til USA for å bli profesjonell.

Avisa måtte selvsagt godta Mathisens valg og produserte denne overskriften på første side av neste nummer: `En glimrende avslutning paa Oskar Mathisens idrætskarriere`. Det skjedde på Frogner stadion med 15.000 tilskuere søndag ifølge avisen. Her satte han ny verdensrekord på 5000m. Ulik dagens sportsjournalistikk starter reportasjen med parrene i første konkurranse.

Redaktøren startet en serie om `Min haareste idrætskamp`, der With skrev til flere norske idrettshelter. I nummer 13, 1916 kommer svaret fra Mathisen. Her kan vi bl a lese:

Løpet over 10.000 meter sammen med Ippolitow under det internasjonale løp i 1912. Jeg begynte rolig og jeg følte mig godt oplagt og var bestemt paa, at nu skulle jeg slå den farlige russer. Han hang godt paa den første halvdel av løpet, meget bedre end jeg hadde ventet. Men da jeg stadig saa ham like efter mig, beslutet jeg mig for; nu eller aldrig. Og neppe nogen gang har jeg lagt slik energi i mit løp som den gang.

Han klarte å sette ny verdensrekord, men skriver ikke hva tida ble. Det var sjelden kost i 1916 å få en idrettsmanns innerste tanker servert på fat i en avis. Denne teksten er et uttrykk for datidas autentisitet i sportsjournalistikken. En aktørs troverdighet er ifølge Trilling (1971) avhengig av dydenes oppriktighet og autentisitet. Ytringer kan få et autentisk preg, dersom standpunktene ikke ser ut til å være absorbert utenfra, men gir inntrykk av å være innvevd i personligheten (Johansen, 2002). På meg virker Mathisens utlegg ekte og oppriktig. Slik sett er skøytekongen med på å flytte sider ved `back stage` uttrykk (Goffman, 1992) fra det private til `front stage`, det offentlige. Setningen `Nu eller aldrig` ble brukt intertekstuellet av bl a Per Christian Andersen i hans kommentar i *Aftenposten* om Sonja Henies konkurranse i OL i 1936, der hun tok sitt tredje gull: `Hun er et sjeldent konkurransemenneske. (...) det var noget av hennes egen beslutsomhet, noget nu eller aldri.` Kairos i den klassiske retorikken kan forstås som toppidrettsutøveres ultimate mål, her i betydningen å gjøre noe i riktig øyeblikk eller rett og slett å gripe øyeblikket.

Det gikk ikke så bra for Oscar Mathisen i USA, fordi banene var bare 160m lange og ikke som vanlig i Skandinavia, 400m. Derfor ble langsiden korte. Det var der han var best og skjøt størst fart i forhold til konkurrentene. I nummer 11, 1919 kunne avisen kunngjøre at hans hardeste konkurrent, Bobby Mc Lean og Oscar Mathisen skulle konkurrere i Kristiania. Det ble et vanvittig spennende, profesjonelt verdensmesterskap på Frogner stadion i 1920, kun mellom to konkurrenter. `Vor Oscar vant` 500, 1500 og 10.000m med mellom 14.000 og 20.000 tilskuere (Lippe, von der, 2010). VM på skøyter ble en stor mediebegivenhet etter at Nanna With hadde sluttet som redaktør av *Sportmanden*.

Sportsskribenter og journalister i avisa så ikke ut til å være redde for å produsere artikler om menns estetikk i motsetning til i dag.

Muskelskjønnhet

Det neste mannsbildet kan vi lese i overskriften `Nogen betragtninger om muskelskjønnhet` og i selve artikkelen i nummer 31, 1917. Den starter slik:

Formaalet med al idræt er jo at skape en ungdom, en slegt, der er saa vel fysisk utviklet som mulig og gennem konkurrancerne skaffe sig et maal for dens ydeevne ikke alene fysisk, men ogsaa gennem den psykiske energi, der maa legges i idrætsarbeidet. Det er prestasjonsevnen, det til syvende og sist kommer an paa.

Idrettskonkurransens topos i betydningen felles sted eller rom, der aktørene deler kollektive ideer, bygger her på gjensidighet mellom fysisk og psykisk styrke når en viser og sammenlikner prestasjoner. I den klassiske retorikken er kappelyst beskrevet som en god egenskap hos gode mennesker, fordi den gjør individer i stand til å oppnå noe.

Den neste topos handler om prestasjoner og skjønne kropper:

I en skjønhetskonkurranse, uten at deres utseende for øvrig er nogen garanti for, at man staar overfor en organisme med videre ydeevne. Forholdet er jo nemlig det, at selv om musklene blir større ved bruken, saa gir en muskels utseende ingen betrettigelse til at dra nogen slutning angaaende individets ydeevne; ikke minst brystorganenens tilstand spille her en betydelig rolle. Paa den anden side kan folk med lange, slanke, men derfor ikke sa plastiske og `smukke` muskler sitte inde med stor ydeevne. Og disse folk kan ofte fra naturens side være kantet og senede og saaledes aldri bli i stand til at delta i en skjønhetskonkurranse.

Her beskriver teksten den estetisk- ekspressive dimensjonen ved idretten; skjønne mannskropper. Enkelte idrettsmenn deltok da også i skjønnhetskonkurranser, spesielt i Danmark. Dagens norske, mannlige sportsjournalister tør sjeldent å ta tak i dette temaet. Det har jeg kalt for an-estesi (lammelses) koden i sportsjournalistikken (Lippe, von der, 2010a). Journalistene er – slik jeg ser det - redd for å bli beskyldt for å ha et homoseksuelt blikk i et homofientlig felt i dagens seksualiserte offentlige og halvoffentlige rom. I Nanna Withs periode som redaktør kunne korrespondenter og andre skribenter dyrke mannskropper på en helt annen måte. Det gjorde da også grekerne under Olympiadene og i tekster i den klassiske retorikken. Ifølge Aristoteles var skjønnhet og kroppsholdning gitt av naturen. For ham var riktig kroppsbygning å ha en høy, kraftig og bredbygget kropp uten at det kunne hindre bevegelsesfriheten. Den vakreste idrettsmannen var derfor den som både var utstyrt med muskelkraft og hurtighet. Av våre tre mannsbilder ville sannsynligvis Johnsen i *Sportmanden* og Mathisen i teksten i *Aftenposten* skåret høyest her.

Det er som før nevnt få kvinnebilder både i *Sportmanden* og i de andre sportsavisene fra 1914-1919. Avisen hadde flere korte artikler om kvinnelige svømmere, kunstløpere og turnere, men med liten tekst utenom resultatene.

Norge hadde imidlertid fått sin første, norske OL- medalje fra en kvinnelig idrettsstjerne, Anna Margrethe `Molla` Bjurstedt (1884-1959): bronse i single i tennis i OL i 1912. Hun vant også NM i single i 1915 og double i 1910 og 1911. Tennis var akseptert som en godtatt kvinnelig idrett med NM i 1910. Det var idrettens første kvinnelig Norges mesterskap. Bjurstedt flyttet til USA i 1914 og vant hele 13 mesterskap i USA perioden 1915-26.

Molla Bjurstedt

Nr 45., 1915 hadde denne tittelen om Bjurstedt: ``Den kvinnelige verdensmester` i Tennispil` med følgende under overskrift: `Frøken Molla Bjurstedt`. Prefikset `kvinnelig` kan forstås som et doxa i en mannsdominert idrettsverden. Det var bare kvinnene som ble fremstilt som kjønnnet. Feministen, Simone de Beauvoirs term (1970) `det annet kjønn` kan til en viss grad passe som en ramme for kvinneidretten i Nanna Withs tid som redaktør. Cheryl Glens (2002) uttrykk `taushetens retorikk` er kanskje mer betegnede med utgangspunkt i

de få oppslagene i *Sportsmanden*. Mannlige skribenter sendte sjeldent eller aldri inn resultater fra lokale konkurranser der kvinner deltok. Artikkelen starter slik:

Molla Bjurstedt er en av de mest omtalte personer i Amerika for tiden; hun gaar fra seir til seir og gjør Norges navn kjendt med sit eget. Stadig indeholder de amerikanske aviser begeistrede lovtaler over hende foruten portretter og tegninger; `Boston Sunday Herald` viet hende saaledes nylig en hel side.

Her blir hun presentert som årets `Idrætskvinde`. Avisen understreker at det er fortjent, og fortsetter slik:

Det gir derpaa en henrykt beskrivelse av hendes ydre; hvis nogen venter at finde en mand i dameklær, blir de skuffet, sier bladet. Molla Bjurstedt er tvert imot meget kvindelig, men hun har ualmindelig sterke muskler og er kraftig bygget. Hun smiler ofte og blotter de to rader skinnende hvite tænder. Teinten er brun og haaret mørkt og paa guttemaner skilt paa siden. Man kan se paa den haand, som holder raketten (rekkerten), at den eier kraften.

Forfatteren bruker bokstavelig talt ordet `lovtale`, fordi Bjurstedt `gaar fra seir til seier` og den nye selvstendige nasjonen, Norge, får positiv omtale i medier i verdens ledende idrettsnasjon. Aristoteles (2006) skriver bl a dette om den epideitiske talen, dyder og goder som følger med: `Dydene ser ut til å innebære en evne til å skaffe til veie goder og bevare dem(...)`. Goder kan være så mangt, men idrettsfeltet er mer brutalt enn andre når det gjelder å bevare seiernes frukter. Her må rekordene settes om og om igjen, fordi de bare er midlertidige. Konkurrentene hungrer etter selv å eie rekordene og titlene.

Kjønnsperspektivet er med i alle artikler om idrettskvinner, her i den tradisjonelle versjonen om at `Idrett gjør kvinner maskuline, mens idrett gjør gutter til menn` eller enda verre; frykten for det kvinnelige monsterspøkelse, som er sterkere enn de fleste menn (Lippe, von der, 2010a): `Hvis nogen venter at finde en mand i dameklær, blir de skuffet`. Avisen står fast at Bjurstedt er `tvært imot meget kvindelig` fra portretter og tegninger. Setningen lyder videre: `men hun har ualmindelig sterke muskler og er kraftig bygget`. Dersom dette hadde blitt forstått som `naturlig`, ville vi sett bindeordet `og`. En undertekst her er den tradisjonelle oppfatningen at det ideelle maskuline og det ideelle feminine forstås som to motpoler. Vi snakker her om å betrakte kjønnene som fikserte, essensielle størrelser. At hånden som holder tennis rekkerten, `eier kraften`, kan tolkes som radikalt, fordi det understreker at kraften sitter i kvinnekroppen og ikke er heftet utenpå som en appendix (blindtarm) eller koplet til negative uttrykk. Feministiske forskere har lenge diskutert om kvinner eier kvinneligheter og menn eier mannligheter i diskursen om todelingen naturkultur. Uten å gå nærmere inn på dette temaet, kan vi fastslå at både kvinner og menn kan eie sin kropp, sine bevegelser, sin kraft, muskulatur og sine følelser og sin hjernekapasitet. At hun `blotter de to rader skinnende hvite tænder`, virker nærmest latterlig på dagens lesere. I borgerskapets verden anno 1916 var det ikke helt god tone for kvinner å gapskratte med

åpen munn. Den burde være nesten lukket når en lo, ellers kunne menn få uanstendige seksuelle tanker. Det var unge kvinner fra middelklassen som bidro til at dette endret seg i mellomkrigstida.

Bjursteds første konkurranse i USA skal ifølge artikkelen ha vært i mars 1915:

Folk kjente alle de spillende fra før og visste akkurat, hvem der ville gaa av med seieren. Paa programmet stod det et nyt navn,(...) I alle aar hadde miss Wagner været champion, nu spilte denne nye dame sig gjennom de forskjellige runder uten at tape et eneste spill. Hun tok simpelthen mesterskapet fra miss Wagner. Landet vaaknet op til den kjendsgjerning at en ny tennisstjerne hadde skrydset Atlanterhavet.

I innledningen i dette avsnittet (exordium) skriver korrespondenten at Bjurstedt var ukjent i USA, til tross for at hun fikk bronse i OL i 1912. Deretter får leserne en oversikt (narratio) over innendørskampene i mars. Her bygger forfatteren opp argumentasjonen eller forestillingen (argumentatio) om hvordan hun klarte seg: `Nu spilte denne nye dame sig gjennom de forskjellige runder uten at tape et eneste spill`. Avslutningen (peroratio) : `Hun tok simpelthen mesterskapet fra miss Wagner`. I idretten må utøverne *erobre* tittelen fra den forrige mesteren, som i en krig uten militære våpen, men med kroppen og her hånden som våpen. Konklusjonen (conclusio) `Landet vaaknet op til den kjensgjerning at en ny tennisstjerne hadde krydset Atlanterhavet.`

Seinere samme år får leserne en meget kort informasjon om at hun også vant verdensmesterskapet. Neste tekst har også inkludert en estetisk-ekspressiv dimensjon ved idretten.

Kraft og skjønnhet

I artikkelen `Kraft og skjønnhet i forening` (nr. 38, 1915) kan vi lese dette:

Paa `Teatre Moderne` gjester for tiden en beskjedne kraftkunstnerinde Elsa Rinch med sin partner og viser nogen aldeles enestående prøver paa sin fænomenale styrke. Kraft og legemlig skjønnhet pleier ikke i almindelighet at forenes, den sterke mand eller kvinde represænterer i de fleste tilfelde et billede av overtrenede muskler og uhyre legemsstørrelse. Ikke saaledes med Fru Rinch; elegant og gratiøs bygget kan hun vise sig av en fuldkommen venusfigur. Hun udfører nogen vidunderlige tricks, og hvordan hun udfører er gjort let og elegant, ingen andstrengelse ansføres.

I motsetning til omtalen av Bjurstedt, som kan ligge nærmere en forståelse av en gryende forskjellsfeminisme (Gilligan, 1982, Holst, 2005)) med fokus på kjønnes ulikheter, kan denne teksten leses som en type likhetsfeminisme (Lippe, von der, 1982, Jaggard, 1983, Holst, 2005). Betydninger av kjønn som ulikhet (fjorskjellsfeminisme) kan også kombineres med betydning av kjønn som likhet (likhetsfeminisme), fordi disse to begrepene behøver

nødvendigvis ikke å forstås som to motpoler. I en legitimering av likeverd og like rettigheter for menn og kvinner, er begge disse formene også brukt i arbeidet for å oppnå likestilling i idretten (NIF, 1985).

Kraft og skjønnhet hos begge kjønn `pleier ikke i almindelighet at forenes`. At kunstnerens kropp får merkelappen Venus-figur, er så avgjort et godkjenningstempel. Når kvinnen i tillegg er hovedpersonen i forestillingen, styrker dette oppfatningen om et feministisk perspektiv fra Norge i 1915. Sterke mennesker av begge kjønn forbindes med `overtrenede muskler og uhyre legemstørrelse`. Disse utsagn kan representere legenes redsel for overtrente kropper i den første artikkelen, som ble presentert fra *Sportsmanden* i 1913. Datidas borgerskap forbant først og fremst styrke med arbeiderklassen og bønder og ikke med idrettsutøvere. Det spektakulære kommer fram når vi kan lese at fruene gynger på `to luftskibe og to flygemaskiner` sammen med sju personer, som `surrer rundt`. Partneren løfter 11 personer, som sitter på en planke.

Denne teksten er ikke enestående i *Sportsmandens* historie. Den viser at varitè-forestillinger kunne bli inkludert i sportsjournalistikken, spesielt før 1920. Grensene mellom organisert idrett, friluftsliv, påsketurer, jakturer, teater og varitèer var lenge flytende.

I tekster om håndball, fotball, friidrett og ski fra *Aftenposten*, *VG* og *Dagbladet* fra 1998 til i dag har jeg ikke funnet den estetisk-ekspressive dimensjonen. Vi kan derimot finne flere tekster om og bilder av idrettsutøvere som sexsymboler. Teksten `Norges nye superstjerne` er lagt utenpå et bilde av håndballspilleren, Kristian Kjelling i bar overkropp på første side av *Dagbladet* i forkant av håndball VM for menn i 2005. Deler av underbuksa er synlig for å få fram et titterperspektiv (Lippe, von der, 2010b). Vi har utallige bilder av og tekster om kvinnelige utøvere uten at den estetisk-ekspressive dimensjonen er vektlagt. Her skal bare nevnes to. Langrennsløperen, Vibeke Skofterud, stilte opp i bikini i *VG* i 2003 og den tidligere danske håndballspilleren, Rikke Hørlykke, lot seg avbilde med mye bar hud i *VG* i 2005. Tekstene er bl a `Rikke Hørlykke (29) liker å vise seg frem fra sin mer sexy side` og `Vil vise baken`. En av overskriftene under EM i fotball for menn i 2004 var `Mest sexy i EM` og *Dagbladet* kunne presentere langrennsgutta med mye bar hud i 2003 med denne tittelen: `Se bildene. Skiguttas nye image- SEXY OG TØFFE` (Lippe, von der, 2010a).

Vi ser fremdeles tendenser til at toppidrettsutøvere fremstilles som eller er underforstått menn. Toppidrettsmenn driver *idrett*, mens kvinnene får prefikset, *kvinnidrett*. Her ser tradisjonene fra Nanna Withs tid ut til å være seige. Kari Traa, som vant OL-gull i kulekjøring i 2002, fikk denne overskriften i *VG*: `God som en mann`, mens verdens beste kvinnelige fotballspiller i 2007, Marta Vieira fra Brasil, ble beskrevet slik i en overskrift: `Hun kan spille som en mann`. Journalistene legger dessuten mer vekt på å formidle kvinnenes følelser ved tap enn mennenes. Senest fra fotball EM i Sverige i 2013, da Norge `vant` sølv, men tapte finalekampen mot Tyskland. Da så vi bilder av gråtende fotballkvinner i flere aviser og kanaler. Når mannlige fotballspillere taper viktige konkurranser, kan de bli omtalt med

kvinnelige metaforer, som da Norge tapte for Tjsekkia i 2005. Da skal treneren, Hareide, ha uttalt til VG: `Vi var rett og slett for mye damete utpå Ullevål`.

Den kjønnete sportsjournalistikken har selvsagt endret seg i løpet av 100 år. Når det norske håndball landslaget vinner viktige seire, kan omtalen av utøverne av begge kjønn være like. De beskrives som tøffe, strategiske, mentalt sterke og kreative. Vi ser også nye mediebilder av mannlige helter. Da England tapte kvartfinalen mot Brasil i fotball-VM i 2002, produserte *Dagbladet* et bilde av David Beckham som trøster en gråtende keeper, David Seaman, mens Petter Northug fikk overskriften `Gulltårene` i *Dagbladet* da han uventet tapte en finish i 2009. Det er ikke lengre bare menn som får æren av å gjøre idrettskvinnene bedre. Overskriften `Slik skal hun gjøre kjæresten bedre` i *Dagbladet* i 2009 viste til hekkeløperen, Christina Vukicevik, som skulle hjelpe sin daværende kjæreste, Andreas Thorkildsen, til å bli enda bedre i spyd.

Forskjellen i den kjønnete sportsjournalistikken fra Nanna Withs tid og i dag er altså mer forskjellig enn lik. Med fokus på heltene som er presentert i *Sportsmanden* kan de forstås som spektakulære. Det samme kan sies om Nanna Withs arbeid som redaktør.

Avrundning

Nanna With arbeidet som redaktør av *Sportsmanden* i en avgjørende periode for avisa. Det var flere idrettsblad å konkurrere med og det var få medlemmer i idrettslag, samtidig som folk alltid har heiet på sine helter. Hun og redaksjonen så potensialet og bygde idrettsavisa opp på en strategisk måte. With introduserte- slik jeg ser det- en begynnende tabloid fremstilling av utøverne. Heltenes tanker via intervju og fra egne brev til redaktøren kan forstås som autentiske og enkelte konkurranser ble mediert med patos og informasjon fra backstage området ble inkludert. Det passet ikke inn i tekstene i idrettsbladene, som var organ for organisert idrett. Hennes signatur var `redaktøren`. Det var både viktig og `naturlig` for henne å bli forstått som mann, fordi hun som en `feil-kjønn` aktør i en sportsavis ikke hadde et pre-etablert etos. Tillit hos leserne, kunsten å spille på lag med dem og bygging av eget etos er oppgave nummer én hos enhver redaktør. Når hun i tillegg var en kvinnesakskvinne, kan hennes innsats forstås som en klar selvmotsigelse, et oxymoron. Da hun sluttet i 1919 var *Sportsmanden* den mest leste sportsavisa i Norge og ifølge avisa også i Skandinavia med sine 11.800 lesere.

Perioden 1914 -1919 var lenge før den ytre damaturgiske tid i medie verden med tabloide nyheter, der det spesielle er opphøyet på bekostning av det generelle. Referater fra skøyttestevner begynte med det første paret, uavhengig av resultat. Når først journalistene inkluderte utøvere som presterte dårlig, kunne deres resultater beskrives med negativt ladede estetiske uttrykk som ikke `synderlig betagende`. Leserne må oftest lete lenge i artikkelen før de finner resultatet i tekster om Oscar Mathisens verdensrekorder. Slik sett ble det retoriske kairos ofte underkommunisert i den tidlige sportsjournalistikken. Mannsbilder

av tre av datidas idrettshelter er presentert; skikongen, Lauritz Bergendahl, den amerikanske bokseren, John Arthur Johnson og skøytekongen, Oscar Mathisen, samt artikkelen `Nogen betraktninger om muskelskjønnhet`. I en mannsdominert idrett og sportsjournalistikk fant jeg få kvinnebilder. To er tatt med ; bronsemedaljevinneren fra OL i 1912, Molla Bjurstedt, som etter Withs tid ble en berømt idrettskvinne i USA, og den mindre kjente, varitèkvinna, Elsa Rinch.

Siden den typiske tabloide sportsjournalistikken langt fra dominerte, blir det mindre patos i tekstene, spesielt om Bergendahl og Mathisen. Publikums reaksjon når bokseren, Johnson, vant og tapte ble beskrevet med patos, som ga *Sportsmandens* lesere, `the audience addressed`, en sjanse til å reflektere over rasismen i USA. Intervju og nærgående spørsmål var ansett som lite dannet av datidas borgerskap - grunnfjellet blant leserne i Withs tid, slik at autenticitet var underkommunisert.

Uttrykk om kroppenes estetikk var som nevnt mer utbrett når korrespondentene eller redaksjonen beskrev heltene. Det ser vi bl a i intervjuet med Bergendahl, i tekstene om `Nogen betraktninger om muskelskjønnhet` og `Kraft og skjønnhet i forening`. Det var for øvrig flest artikler om muskelskjønnhet hos menn. Den gang ser ikke mannlige skribenter ut til å være engstelige for å dyrke menns idrettskropper. Dagens sportsjournalister lider trolig av an-estesi (lammelse) koden av frykt for å bli tatt til inntekt for et homoseksuelt blikk. I dag er den estetisk- ekspressive dimensjonen erstattet med tekster om og bilder av sexidoler. Toppidrettsutøvere av begge kjønn som vinner viktige mesterskap i dag, blir ofte beskrevet med samme karakteristikk. Når de imidlertid taper viktige konkurranser, kan mannlige fotballspillere bli omtalt med kvinnelige metaforer og kvinners tårer blir mer i fokus enn menns. Mannlige idrettskropper kan fortsatt ble fremstilt som de `naturlige` og representanter for det allmenne, slik som i Withs tid.

I likhet med dagens sportsjournalistikk og i en sterkere grad, er det først og fremst kvinnene som blir fremstilt som kjønnnet. I felter der ett kjønn dominerer, ser de som regel ikke seg selv som kjønnnet, men bare `de andre`. Den samme logikken gjelder ikke i artiklene om Johnson i relasjonen hvit-svart/neger.

Tekstene om Bjurstedt og spesielt om `Kraft og skjønnhet` kan forstås som feministiske, fordi kvinners kropper blir beskrevet i positive vendinger under imponerende fysiske aktiviteter- `plusskropper` og ikke `minus-kropper` - (Lippe, von der, 2014b), samtidig som Elsa Rinch er hovedpersonen i en forestilling om og av begge kjønn. De dominerende artiklene om mannlige helter – Bergendahl, Johnson og Mathisen – illustrerer hvordan den generelle idrettskroppen – den maskuline - er forstått som kjønnsnøytral. Derfor blir kjønn lett uinteressant og kan forstås som doxa og taushetens retorikk. Forståelsen av det maskuline som kjønnsnøytralt passer godt inn i retorikkens innebygde retoriske patriarkalske bias, der den hvite mannen er standard (Glenn,2002). Bergendahl og Mathisen kan kanskje best representere dyden; beskjedenhet, mens Johnson kan symbolisere den svarte helten som frekt utfordret den `naturlige samfunnsordenen`. Alle tre kan også innskives i flere uttrykk

av den klassiske epideitiske oppvisningstalen om heltenes dyder, aktverdige egenskaper, kappelyst og spørsmål om ære.

Helt til slutt noen ord om Nanna With etter at hun sluttet som redaktør av *Sportsmanden*.

I følge Reidun Kvaale (1986) var hun ganske trøtt i 1919. Hun var ikke bare redaktør av sportsavisen, men også leder av sitt eget trykkeri og forlag, der hun var økonomisk ansvarlig for 50 personer. Hun sluttet brått som redaktør i 1919, solgte virksomheten og dro på en reise rundt jorden i ett år. With redigerte dessuten `Illustrert biografisk leksikon over kjendte norske mænd og kvinder` både i 1916 og i 1920. Hun utga også `Hjemmets elektrifisering` sammen med Ingeborg Boye i 1925. I 1930 fikk hun publisert `Offentlig optreden: et 10 timers øvelseskurs for begynnere`. With skrev dessuten bøkene `Underveis. Tidsbilder og minner` i 1954 og biografien `Noe å leve for. Tidsbilder fra mange land` i 1960.

Halldis Stenhamar skal i følge Kvaale ha skrevet i *Dagbladet* at Nanna With var `en personlighet, alltid ferdig til oppbrudd og fornyelse, uredde og klok`. Det kan stå som nøkkelen til denne usedvanlige pioneren fra Andelsnes.

Litteratur

Aristoteles: *Retorikk*, Oslo: Vidarforlaget, 2006.

Beauvoir, de, Simone: *Det annet kjønn*. Bind I og II. Oslo: Pax Forlag, 1970.

Bourdieu, Pierre: *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press, 1977.

Glenn, Cheryl: 'Silence: A Rhetorical Art for Resisting Discipline (s).' I *Journal of Rhetoric, Culture and Politics*, 2002, vol. 22 (2): 261-291.

Gilligan, Carol: *In a different voice*. Harvard University Press, 1982.

Goffman, Erving: *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax forlag, 1992.

Goksøyr, Matti: *Historien om norsk idrett*. Oslo: Abstrakt forlag, 2008.

Holst, Cathrine: *Feminism, Epistemology & Morality*. Degreee doctor rerum politicarum (dr.polit.), Universitetet I Bergen, 2005.

Jaggar, Alison, M.: *Feminist Politics and Human Nature*. Rowman & Allanheld Publishers and The Harvester Press, 1983.

Johansen, Anders: *Talerens troverdighet*. Oslo: Universitetsforlaget, 2002.

Jorsett, Per: 'Oscar Mathisen', *Norsk Biografisk Leksikon*: Oslo: Kunnskapsforlaget.251.

Kvaale, Reidun: *Kvinner i norsk presse gjennom 150 år*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1986.

Lippe, von der, Berit og Johan. T. Tønneson: *Retorikken i kampen om kvinnestemmeretten*. Oslo: Vidarforlaget, 2013.

Lippe, von der, Gerd: *Kvinner og idrett fra myte til realitet*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1982.

Lippe, von der, Gerd: *Endring og motstand mot endring av femininiteter og maskuliniteter i idrett og kroppskultur i Norge: 1890-1950- med et sideblikk på Tyskland, Sverige og Danmark*. Dr. gradsarbeid, Norges Idrettshøgskole, 1997.

Lippe, von der, Gerd: *Et kritisk blikk på sportsjournalistikk. Medier og idrett i en globalisert verden*. Kristiansand: ij-forlaget, 2010a.

Lippe, von der, Gerd: 'Et medieskapt, maskulint begjærs- og idrettsidol. I Hans-Ivar Kristiansen og Odd Nordhaug (red): *Retorikk, idrett og samfunn*, Oslo: forlag 1, 2010b.

Lippe, von der, Gerd: 'A gendered lens on sport from a historical and sociological perspective.' I Helena Wielander (red.): *Women and Sport*, SISU Idrottsböcker, Stockholm, 2014a.

Lippe, von der, Gerd: 'A golden decade- Time for potential counter dominant media discourses? A critical discourse analysis of women's handball in Norway' I *The Sociology of Sport Journal*, 2014b.

Nordhaug, Odd: `Idrett, retorikk og samfunn`. I Hans- Ivar Kristiansen og Odd Nordhaug (red.), nevnt før.

Norges Idrettsforbund: *Mer idrettslig aktivitet for flere kvinner: Forslag til handlingsplaner 1985-1987*. (Det sentrale kvinneutvalget), NIF, 1985.

Trilling, Lionel: *Sincerity and Authenticity*. Cambridge (Mass.), 1971.

Ward, Geoffrey, C. : *Unforgiveable Blackness. The Rise and Fall of Jack Johnson*, New York : Alfred. A. Knopf, 2004.